

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ СТУДІЇ

УДК 94(477.83/.86:438)“1848”:061:32

РУСЬКИЙ СОБОР 1848 РОКУ: ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ ОГЛЯД

Мар'ян МУДРИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна, тел. (032) 239-47-71,
ел. пошта: m_mudryi@yahoo.com*

Руський собор, як політичне товариство, яке в 1848 р. об'єднало в підавстрійській Галичині осіб з двоступеневою українсько/русько-польською ідентичністю, не має розвиненої історіографічної традиції. У категоріях модерної національної свідомості Руський собор був маргінальним утворенням і не вписувався ні в український, ні в польський національний історичний метанаратив. Якщо українські історики трактували товариство як знаряддя в польських руках для обмеження національних прав галицьких українців, то польські автори взагалі воліли обминати його увагою, позаяк бачили в ньому приклад невдалої польської політики в українському питанні. Деякі зміни в інтерпретаціях з'явилися щойно в останнє десятиліття, коли історики включили Руський собор в мережу національно-політичних орієнтацій, які визначали розвиток галицько-руської спільноти в середині XIX ст. Вираженої та цілісної джерельної бази Руський собор не має. Вона вплетена в ширші тексти – актові матеріали, публікації в пресі, спогадові пам'ятки, листування, які історикам переважно відомі, але використовуються ними переважно в контексті діяльності Головної руської ради та польської Центральної ради народової – національно-представницьких організацій, що стали символами магістральних напрямів національного розвитку.

Ключові слова: Галичина, революція 1848 р., Руський собор, “русини польської нації” (*gente Rutheni, natione Poloni*), українсько-польські відносини.

Національно-політичне об'єднання Руський собор було створене як протипага Головній руській раді й діяло з травня до жовтня 1848 р.¹ Це товариство об'єднало осіб з двоступеневою ідентичністю *gente Rutheni, natione Poloni* (“русини польської нації”) і було чи не єдиним випадком у підавстрійській Галичині, коли роздвоєна національна свідомість *gente – natione* проявилася у формі групової, а не індивідуальної реакції на розвиток українського руху. Вивчення національно-культурної й політичної формації *gente Rutheni, natione Poloni* дає змогу по-новому подивитися на механізми формування в Галичині новочасної української національної свідомості. Загалом воно

¹ Докладніше про організацію та діяльність Руського собору див.: Мудрий М. Руський Собор 1848 року: організація та члени // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. – Львів, 2008. – Вип. 16: Ювілейний збірник на пошану Івана Патера / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. редкол. Ярослав Ісаєвич, відп. ред. Олена Аркуша. – С. 107–126; Його ж. Ідеологія чи світогляд? До питання про теоретичні засади Руського Собору 1848 року // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. – 2009. – Вип. 44 / під ред. О. Вінниченка. – С. 75–106.

відображає тенденцію, що намітилася в українській історіографії зі середини 1990-х рр. і сутність якої полягає в розгляді новочасної української національної ідентичності як результату перехресної взаємодії низки національно- й зовнішньополітичних орієнтацій – проавстрійської, пропольської, проросійської і проукраїнської.

Як будь-яка масштабна історична подія, одна з переломних в історії Європи, революція 1848–1849 рр. є складним об'єктом для дослідження – багатопощинним і багатоаспектним. Її нові грані відкриваються поступово в міру розвитку суспільства в новій історичній ситуації. Перед українськими істориками стоїть подвійне завдання: вони повинні пройти ще тривалий шлях скрупульозного з'ясування не тільки свідомісної основи Весни народів у Галичині, а й банальної реконструкції ходу багатьох подій. Можна сказати навіть так: найбільшою загрозою для розвитку української історіографії в ділянці вивчення революції 1848 р. є нібито загальновідомі істини. Сьогодні вже ясно, що ідейно-світоглядна палітра громадсько-активної частини тогочасного українського суспільства в Галичині не вкладалась у доволі вузькі рамки програми Головної руської ради. Це була швидше відповідь Церкви на революційні події, але аж ніяк – усього суспільства. Створення вірогідної наукової моделі історії Галичини в період Весни народів неможливе без відмови від мононаціональної української (та селянської) перспективи. Ця думка – не нова. Вона виразно звучала, наприклад, у неопублікованій монографії Омеляна Терлецького “Соціальні і національно-політичні погляди між українським народом в половині XIX віку” (у 1947 р. рукопис монографії отримав негативну рецензію через відсутність “марксистської методології”)². Про доконечну необхідність подолання в сучасній українській історіографії “Весни народів” національного та соціального “пуризмів” переконливо писав Ярослав Дашкевич³. Зокрема, національно-політична палітра Галичини 1848 р. залишатиметься неповною без з'ясування ролі, яку відіграли в українському русі особи з подвійною (українсько-польською) етнополітичною свідомістю, так звані русини польської нації (*gente Rutheni, natione Poloni*).

Історіографії Руського собору досі майже не було. Дослідники якщо й згадували про цю організацію, то тільки принагідно – переважно в однобокому ідеологічному світлі. Тема Руського собору з різних причин виявилася незручною не тільки для української, але також для польської та російської історіографій. Українські історики воліли обминати діяльність Руського собору задля збереження міфу про “Руську трійцю”, польські дослідники не надто прагнули підкреслювати глибину українсько-польських суперечностей під час Весни народів, російські ж, навпаки, мінімізували вплив польського політикуму на формування українського руху та підкреслювали східний вектор симпатій галицьких українців. Спеціальним об'єктом вивчення Руський собор виступає тільки в одній публікації – статті російського історика Ніни Пашаєвої⁴. З російсько-радянської перспективи, у висвітленні авторки, Руський собор був організацією поль-

² Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, відділ рукописів (далі – ЛННБУ, ВР), ф. 115 (Омелян Терлецький), спр. 108/Х: Терлецький О. *Соціальні і національно-політичні погляди між українським народом в половині XIX віку*. [Машинопис, без дати]. 169 арк. (2-ий машинописний примірник монографії див.: Там само, спр. 109/Х, а рукопис – спр. 107/Х). Рецензію див.: Там само, спр. 306/XXVI: Зауваження на роботу “Соціальні і національно-політичні погляди між українським народом у Галичині в пол. XIX в.” [Без підпису, 1947 р.].

³ Дашкевич Я. “Весна народів” 1848 року та її передісторія в Україні // *Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки*. – Львів, 2000. – Вип. 3. – С. 5–13.

⁴ Пашаєва Н. М. Отражение национальных и социальных противоречий в Восточной Галичине в 1848 г. в листовках Русского Собора // *Славянское возрождение: Сб. статей и материалов*. – Москва, 1966. – С. 48–62.

ських поміщиків, які прагнули в нових умовах зберегти експлуатацію галицького селянства. У національному відношенні товариство відображало інтереси “польських буржуазних націоналістів” і водночас, через свою антиросійську спрямованість, заклало в Галичині основи “українського буржуазного націоналізму”. Н. Пашаєва оцінювала результати діяльності Руського собору однозначно негативно, вважаючи, що товариство остаточно дискредитувало ідею спільної боротьби поляків і русинів проти тиранії Габсбурзької монархії⁵. На односторонню негативну роль Руського собору в історії українського руху вказує також московський історик Світлана Фалькович⁶.

В українській радянській історіографії наголос робили на антиукраїнській позиції Руського собору, баченої у сформованих модерних національних категоріях. “«Руський Собор», прикриваючись гаслами польсько-української згоди, вважав українське населення Галичини частиною польського народу, заперечував його право на окремий національний розвиток. Тому-то ця організація не була популярною серед народу”, – писав історик Феодосій Стеблій⁷. Це визначення стосовно Руського собору на тривалий час стало українським історіографічним каноном⁸. Так само інструментально – крізь призму відносин між представницькою інституцією і населенням (з наголосом на підступності цієї інституції) – характеризував діяльність Руського собору Григорій Дем'ян: “До нього входили представники ополячених потомків української шляхти та інтелігенції. «Руський собор» не мав скільки-небудь помітної підтримки автохтонного населення. Не розвинув він тому ширшої діяльності. Більшість його членів вважала українців Галичини частиною польського народу і не визнавала за ними права на окремий національний розвиток. Гасло польсько-українського єднання для них було не чим іншим, як тільки одним із засобів повернути на свій бік бодай частину місцевого корінного населення. «Руський собор» прагнув використати цей пропагандистський фактор в інтересах полонифікації верхівки”⁹. У працях останніх років Ф. Стеблій переніс акцент у характеристиці Руського собору з твердження про повне заперечення ним українського руху на спробу товариства спрямувати цей рух у пропольське русло. Таким чином історик, по суті, прийняв багатовекторну орієнтаційну модель українського руху в Галичині в період революції 1848–1849 рр.¹⁰

⁵ Від тези про Руський собор як осередок “українського буржуазного націоналізму” Н. Пашаєва не відмовилася досі. В одній з останніх монографій вона стверджує, що на прикладі Руського Собору видно, як “польські пансько-шляхетські кола в Галичині взяли на озброєння теорію українського націоналізму, що починала набирати силу” і яка у своїй суті була помилково антиросійською (Пашаєва Н. М. *Очерки истории русского движения в Галичине XIX–XX вв.* – Москва, 2001).

⁶ Фалькович С. Украинский вопрос и польское национальное движение в Галиции в 1848–1849 гг. // *Четвертый Международный конгресс украинистов. Одеса, 26–29 сентября 1999 г. Доклады та повідомлення. Історія.* – Одеса; Київ; Львів, 1999. – Ч. I: Від давніх часів до початку XX ст. / відп. ред. Я. Ісаєвич. – С. 292–299; Еє же. Национальный вопрос и межнациональные отношения в Галиции в годы революционного подъема // *Европейские революции 1848 года. “Принципы национальности” в политике и идеологии* / отв. ред. С. М. Фалькович. – Москва, 2001. – С. 224–260.

⁷ Стеблій Ф. І. Революція 1848–1849 рр. на західноукраїнських землях // *Торжество історичної справедливості: Закономірність возз'єднання західноукраїнських земель в єдиній Українській Радянській державі* / ред. колегія: М. М. Олексюк (відп. ред.) та ін. – Львів, 1968. – С. 223.

⁸ Досить сказати, що Володимир Борис повторив визначення Ф. Стеблія майже дослівно: “Руський собор”, в якому вливову роль грали К. Ценглевич, князь Л. Сапєга, граф Ю. Дзедушицький та інші, виступав нібито за українсько-польську згоду, а в дійсності вважав українське населення Галичини частиною польської нації, заперечуючи самостійний розвиток українського народу” (Борис В. О. Деякі питання польсько-українських відносин під час революції 1848 р. в Галичині // *Українське слов'янознавство.* – Львів, 1972. – Вип. 6. – С. 74–87).

⁹ Дем'ян Г. *Іван Вагилевич – історик і народознавець.* – Київ, 1993. – С. 26.

¹⁰ Стеблій Ф. “Весна народів” у Львові // *Історія Львова: у трьох томах / редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій.* – Львів, 2007. – Т. 2: 1772 – жовтень 1918. – С. 160.

Польські історики звикли бачити події Весни народів у Галичині, головно, крізь призму діяльності Центральної ради народової. Тривалий час вони взагалі не виокремлювали історію Руського собору із загального потоку заходів польських політиків, спрямованих на відновлення в Галичині повноти національних прав поляків у душі традиції Речі Посполитої. У працях багатьох польських істориків можна знайти про Руський собор заледве кілька речень. Відомий дослідник польської історії XIX ст. Стефан Кенєвіч писав тільки про те, що після утворення Головної руської ради польські діячі “гарячково взялися до монтування «руської» організації на противагу Головній раді, яка би підтримувала польську позицію”, і що наперекір адресу Головної руської ради від 19 квітня було укладено окремих двомовний “адрес русинів” від 11 травня¹¹. Історик Славомір Калембка теж уважав Руський собор органом Ради народової (“członk Rady Narodowej”), утвореним для протиставлення Головній руській раді. Утім, він відзначав, що до Собору входили, крім великих лагифундистів, демократично налаштовані руські інтелігенти, але ширше цієї тези не розвинув¹². А Мар'ян Столярчик, автор єдиної монографії про діяльність польської Центральної ради народової у Львові, про існування Руського собору взагалі не згадав. З його точки зору, політика Ради народової в українському питанні була взірцевою¹³.

Таке ігнорування української тематики в монографічних студіях не значить, що польські автори її не бачили. Однак вони стикалися з проблемами інтерпретації і, так би мовити, монтажу – розміщення українського питання в польському національному наративі. Уже згаданий М. Столярчик за рік до виходу своєї монографії про діяльність польської Центральної ради народової опублікував статтю, в якій визнавав наявність “української проблеми” в Галичині напередодні й під час революції 1848 р.¹⁴ Зasadничою для автора стала думка Болеслава Лімановського про залежність українського національного відродження в Галичині від поширення “демократичних переконань” у польському суспільстві. Появу ж українсько-польського конфлікту польський вчений пояснював дією зовнішніх чинників – австрійського та російського, а також політикою керівництва Греко-католицької церкви, тоді як прихильники українсько-польської єдності, до яких відносив “руську шляхту” і послідовників “Руської трійці”, залишилися в меншості. У 1848 р., як стверджував, додалися помилки в українському питанні й самих польських “демократів”, які вчасно не визнали за українцями право на самостійний національно-політичний розвиток та мовну рівність, а відтак до краю звузили середовище прихильників українсько-польської співпраці та відкрили широкі можливості для австрійської бюрократії маніпулювати настроями українців. Утворення Руського собору історик подавав як цілком самостійну ініціативу “нащадків давньої руської шляхти, української інтелігенції та польської інтелігенції руського походження на чолі з Каспером Ценглевичем і Михайлом Попелем”, а позицію цього товариства

¹¹ Kieniewicz S. Galicja w latach 1846–1848 // *Wiosna Ludów na ziemiach polskich* / wydawnictwo zbiorowe pod red. N. Gąsiorowskiej. – [Warszawa], 1948. – S. 311.

¹² Kalemcka S. *Wiosna Ludów w Europie*. – Warszawa, 1991. – S. 188.

¹³ Stolarczyk M. *Działalność Lwowskiej Centralnej Rady Narodowej. W świetle źródeł polskich*. – Rzeszów, 1994. М. Столярчик є теж автором монографії про Тадеуша Василевського, довголітнього віце-маршалка Галицького станового сейму. Т. Василевський був тісно пов'язаний із середовищем “русинів польської нації”. Проте в монографії історик навіть не згадує про українців, зводячи всю проблематику галицької історії першої половини XIX ст. до двох питань – польського і селянського.

¹⁴ Stolarczyk M. Problem ukraiński w polityce polskich demokratów i Centralnej Rady Narodowej // *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie*. – 1993. – Nr 10. Seria Społeczno-Pedagogiczna i Historyczna. Historia 3 / pod red. J. Półciwarka. – S. 35–63.

уважав найбільш прийнятною для втілення концепції українсько-польської федерації. Запропонована М. Столярчиком інтерпретація українсько-польських відносин у період Весни народів, яка спиралася на національні уявлення значно пізнішого часу (історик звинувачував українців у “крайньому націоналізмі, що прагне попірати підставові людські права”, проросійських настроях, нерозумінні ключової ролі Польщі тощо), виказує тенденційність автора, нехтує принципом історизму і не може бути прийнята сьогодні як основа для вивчення середовища “русинів польської нації”.

Сучасні перспективи дослідження Руського собору пов'язані радше з працями польського історика Яна Козіка, що були присвячені українському національному рухові в Галичині напередодні й під час революції 1848–1849 рр. Цей автор сформував підставову джерельну базу теми, намітив проблемні питання, описав основні точки зіткнення і взаємодії Руського собору як з польською Центральною радою народовою, так і Головною руською радою. Утім, до оцінки діяльності Руського собору Я. Козік підійшов, спираючись винятково на засади політичного раціоналізму і не беручи до уваги націєтворчу функцію цієї організації. Будучи максимально критичним до дій польських політиків, він стверджував, що Руський собор був “польською інтригою, призначеною для підпорядкування українського руху Раді народів”, однак не зумів ні досягти цієї мети, ні здобути міцну позицію в українському суспільстві¹⁵. На зв'язок Руського собору з націєтворчими процесами чи не вперше в польській історіографії звернув увагу, хоча й на маргінесі головної дослідницької лінії, Збігнев Фрас, автор монографії про польських демократів у політичному житті Галичини середини XIX ст. Він прямо ув'язав Руський собор зі свідомістю *gente Ruthenus, natione Polonus* (на прикладі Зигмунта Савчинського). За його словами, Руський собор “об'єднав тих священників, землевласників та інтелігенцію греко-католицького віросповідання, котрі не визнавали національної окремішності русинів”. Історик, щоправда, стверджував, що це був останній прояв подвійної тожсамості і що з подіями Весни народів середовище “русинів польської нації” відійшло в минуле¹⁶.

Революційні події 1848 р. знайшли відображення в узагальнюючих працях з історії України. У них згадки про Руський собор здебільшого підпорядковані меті показати антиукраїнську спрямованість польського руху. Повна відсутність наукових досліджень з історії цієї організації не завадила авторам синтезувати виступати з однозначними твердженнями. Загалом, ці твердження не можна вважати цілком помилковими, а втім, довільне поводження з інтонаціями виказує брак опертя на спеціальні праці. У Віталія Сарбея і Володимира Литвина Руський собор був організацією тільки полонізованих магнатів і шляхти. Але якщо В. Сарбей визнавав товариство відносно самостійним у діях (“...поляків підтримав і так званий Руський собор”)¹⁷, то в баченні В. Литвина створення Собору було прямою відповіддю “польського табору” на “активну діяльність” Головної руської ради, а головними завданнями товариства – “збереження територіальної цілісності Галичини, а також польського домінування в ній, що згодом повинна була увійти до реставрованої Польської держави”¹⁸. В. Литвин однозначно

¹⁵ Kozik J. *Między reakcją a rewolucją. Studia z dziejów ukraińskiego ruchu narodowego w Galicji w latach 1848–1849*. – Warszawa; Kraków, 1975. – [Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. T. CCCLXXXI. Prace Historyczne. Zesz. 52]. – S. 188–205.

¹⁶ Frasz Z. *Demokraci w życiu politycznym Galicji w latach 1848–1873*. – Wrocław, 1997. – S. 68; Ejsdem. *Galicja*. – Wrocław, 1999. – (A to Polska właśnie). – S. 154.

¹⁷ Сарбей В. Г. *Національне відродження України*. – Київ, 1999. – С. 125.

¹⁸ Литвин В. М. *Історія України: у 3-х т.* – Київ, 2005. – Т. II: Кінець XVIII – початок XX ст. – С. 276.

твердить, що “серед українського населення Галичини Руський Собор не мав жодних впливів”. На відміну від названих авторів, Павло Роберт Магочій бачить Руський собор у контексті націєтворчих процесів. У своїй “Історії України” він стереотипно пов’язує виникнення Собору з ініціативою “полонізованих шляхтичів українського походження”, але при тому підкреслює, що вони “вважали себе істинними представниками українського населення Галичини”¹⁹. Ще виразніше ставить Руський собор у контекст формування модерної української нації Ярослав Грицак. Історик звернув спеціальну увагу на різномірний склад Руського собору, до якого увійшли сполонізовані аристократи “руського” походження, представники радикальної польської інтелігенції та “декілька демократично настроєних українських патріотів”. Стереотипне твердження про антиукраїнське спрямування Собору в Я. Грицака наповнене широким змістом – як нещире бажання польсько-українського порозуміння²⁰.

Усі названі вище праці певним чином спричинилися до відновлення інтересу до історії Руського собору. Однак безпосередньою предтечею цього зацікавлення стали інтенсивні дослідження українського руху в Галичині, які розгорнулися серед українських, переважно львівських, істориків зі середини 1990-х рр. Вони показували, що новочасне галицьке українство є результатом складної взаємодії кількох національних і політичних орієнтацій – проавстрійської, пропольської та проросійської²¹. Важливий крок у дослідженні Руського собору в контексті національного й політичного полонофільства серед греко-католицького духовенства Галичини під час революції 1848–1849 рр. зробив львівський історик Олег Турій. Не відкидаючи використання польськими патріотами Руського собору як інструменту стримування самостійного русько-українського руху й не заперечуючи обмеженості цієї організації в підході до розв’язання соціальних проблем, він розглядає діяльність Собору як першу спробу емансипації політичного руху від церковного впливу на українське суспільне життя; як своєрідну опозицію, що змусила керівництво Греко-католицької церкви активніше займатися справами власного народу; як джерело багатьох ідей, які пізніше лягли в основу політичного світогляду народовців та інших українських національно-демократичних партій та організацій²². В останній час тему Руського собору зачепив Андрій Заярнюк, розглядаючи її в контексті взаємодії національного й соціального дискурсів та підпорядковуючи питанню розкріпачення східногалицьких селян²³.

Джерельна база до історії Руського собору, якщо брати до уваги діяльність тільки самого товариства, доволі фрагментарна і не надто широка. Це пояснюється тим, що цілісного архіву цієї організації немає. По-перше, Руський собор не налагодив власну систему діловодства, бо в цьому не було потреби (територіально діяльність Собору

¹⁹ Магочій П. Р. *Історія України* / авториз. пер. з англ. Е. Гийдела, С. Грачової. – Київ, 2007. – С. 351–352.

²⁰ Грицак Я. *Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX століття*. – 2-ге вид. – Київ, 2000. – С. 52.

²¹ Докладніше про наукові пошуки українських істориків у ділянці українсько-польських відносин у Галичині в другій половині XIX ст. див.: Mudryj M. *Ewolucja stosunków polsko-ukraińskich w Galicji w drugiej połowie XIX wieku w świetle badań współczesnych historyków ukraińskich* // *Widziane z zewnątrz. I Kongres Zagranicznych Badaczy Dziejów Polski. Kraków, 28–30 czerwca 2007 roku* / pod red. M. Baczkowskiego, T. Gąsowskiego, A. Nowaka, Z. Piecha i B. Szlachty. – Warszawa, 2011. – Т. II. – S. 101–113.

²² Турій О. Національне і політичне полонофільство серед греко-католицького духовенства Галичини під час революції 1848–1849 років // *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. – Львів, 1994. – Т. ССХХVIII: Праці Історично-філософської секції. – С. 200–204.

²³ Заярнюк А. *Юдіом емансипації. “Визвольні” проєкти і галицьке село у середині XIX століття*. – Київ, 2007. – С. 77–163 (Розділ другий. 1848 рік: по той бік “Весни народів”).

не вийшла поза межі Львова, не було створено повітових філій, засідання відбувалися нерегулярно тощо), а по-друге, для більшості його членів декларація двоступеневої українсько-польської ідентичності була важливою, але не першорядною ідеологічною вартістю, свою громадсько-політичну активність вони реалізували через структури інших організацій, передусім польської Центральної ради народової, дехто намагався робити це й у складі Головної руської ради, або ж діяли самостійно як публіцисти й революційні трибуни. Розпорошеність джерельної бази створює певні складнощі з реконструкцією подій і водночас надає певні переваги щодо інтерпретаційних можливостей. Історію Руського собору не можна осмислити, спираючись тільки на внутрішні джерела цієї організації. В умовах Галичини 1848 р. вона не була самодостатнім феноменом, існувала у відношенні до сильніших національних проєктів – власне польського і руського (українського та всеруського).

Найважливішими джерелами до історії Руського собору є: установчі (статут) і програмні (переважно відозви) документи самого Руського собору, які відображають діяльність товариства в цілому, як інституції; документи національно-політичних організацій, з якими співіснував і взаємодіяв Руський собор – Головної руської ради і польської Центральної ради народової; публіцистичні твори членів Собору чи осіб, які поділяли його ідеї, а також їхніх опонентів зі середовища прихильників Головної руської ради; матеріали тогочасної періодики; мемуарні джерела, а також щоденники і листи. Переважна більшість цих матеріалів зосереджена у Львові – у Центральному державному історичному архіві України, а також відділах рукописів, рідкісної книги та українки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені Ф. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Сукупно ці джерела дають змогу відтворити активність окремих осіб, які називали себе “русинами польської нації”, і водночас пізнати спільні для цієї суспільної групи риси. Всупереч загальному переконанню про більшу пізнавальну вартість архівних матеріалів, у випадку Руського собору головними є публіковані джерела. Сама природа двоступеневої ідентичності змушувала її носіїв висловлювати свої погляди публічно, апелювати до суспільства, шукаючи в ньому підтримку.

Основою діяльності будь-якої організації є статут. Статут Руського собору було оприлюднено 8 червня 1848 р. Показово, що він не започатковував нову організацію, а радше підсумовував на певному етапі досвід діяльності так званої Польсько-руської ради, який тривав уже близько місяця, та надавав їй нову назву. Статут був взірцем лаконічності – склався з трьох параграфів. У першому визначалася мета товариства (“чувати надь народностію рускою и причинятися до ея слободного розвителья, а при томь удержувати згуду и одность съ миромь соплеменной народности всполной нашей отчины”), у другому йшлося про порядок обрання голови (вибори голови і двох заступників/намісників мали відбуватися що два тижні), у третьому – про членство (члени Руського собору мали бути “быти конечно роду руского, а то обохъ исповѣданъ греческого и лагинского”). Відсутність будь-яких інших організаційних правил перетворювала Руський собор на середовище осіб, для яких поточна політична діяльність мала другорядне значення. Для історика така лаконічність обмежує інтепретаційні можливості, але водночас дає підстави стверджувати, що широкий організаційний простір, визначений цим статутом, був характерною рисою середовища *gente Rutheni, natione Poloni*. У Руському соборі важливішими були індивідуальні настрої, а не колективні.

Чи не єдиною формою зв'язку Руського собору з громадськістю були відозви, оголошення, іноді навіть вірші, що видавалися окремими листівками (бібліограф Іван Левицький нарахував близько 40 листівок Руського собору²⁴). Згодом найважливіші з них з'явилися друком в офіційному друкованому органі товариства – газеті “Дневник руський”. Всі листівки товариства друкувалися українською мовою, але переважно латиницею – з використанням польського алфавіту і згідно з правилами польської орфографії. Хто були їхні автори – не завжди відомо. Так само не всі окремі друки прямо вказують на зв'язок з Руським собором, тобто не завжди мають у своїх назвах окреслення “Widozwa Ruskoho Sobora”, “Widozwa Soboru Ruskoho”, “Iz Soboru Ruskoho”. У більшості випадків приналежність друків до середовища Руського собору встановлюється за характерними для «русинів польської нації» твердженнями, рідше – за авторами. Найважливішим програмним документом Руського собору була відозва “Братя русини!” від 8 червня 1848 р., під якою вміщено підписи 64 членів товариства. Програмні постулати були закладені теж у відозвах “do Welebnych duszprowidnykiw [у “Дневнику руському” – Swiaszczenykw]”, “do mylych bratej [bratow] selaniu [selan]”, “do swoich bratow”, “do intelligencji ruskoi” та інші. Відозви дають підстави стверджувати, що ідеологічні пошуки “русинів польської нації” оберталися навколо трьох питань: створення версії єдиної русько-польської історичної пам'яті, узгодження інтересів між пропольськи зорієнтованою світською інтелігенцією руського походження та греко-католицьким духовенством, а також забезпечення соціальної гармонії, передусім досягнення порозуміння між шляхтою і селянством.

Матеріали, які характеризують діяльність Руського собору і світогляд його членів, розпорошені по архівах таких організацій, як польська Центральна рада народова (у Варшаві, Вроцлаві, Кракові, Львові) та Головна руська рада (у Львові). Вони дають змогу визначити місце Руського собору серед представницьких національно-політичних структур краю, зокрема, містять інформацію про спроби організаторів Собору налагодити відносини з Головною руською радою і розподілити руське національно-політичне поле в Галичині (посередником у переговорах між Руським собором і Головною руською радою був Антоній Домбчанський, радник Шляхетського суду у Львові). Більшість з цих документів давно відомі дослідникам (протоколи засідань обох організацій видані – Ради народової у 1996 р.²⁵, а Головної руської ради в 2002 р.²⁶), але вони ніколи раніше не виокремлювались як джерела до історії “русинів польської нації” загалом і Руського собору зокрема, а розглядалися, часто гублячись, у загальному потоці інформації про діяльність Головної руської ради та польської Ради народової.

Зважаючи на те, що головними ідеологами двоступеневої ідентичності були представники нової інтелігенції, а сама ця ідентичність виокремилася та існувала завдяки гострій полеміці з прихильниками русько-українського національного проекту,

²⁴ Див.: [Левицький І.] *Галицко-русская библиография XIX-го столѣтія съ увзглядненіемъ русскихъ изданій появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ (1801–1886)* / составилъ Иванъ Ем. Левицкій. – Львовъ, 1888. – Томъ I: Хронологическій списокъ публикацій (1801–1860). – С. 30–43. Пор.: Пашаева Н. М. Отражение национальных и социальных противоречий...

²⁵ *Protokoły posiedzeń Rady Narodowej Centralnej we Lwowie (14 IV – 29 X 1848)* / red. S. Kieniewicz, F. Ramotowska; do druku przygotowali: A. Gałkowski, S. Kieniewicz, F. Ramotowska, W. Śliwowska. – Warszawa: DiG, 1996. – XX + 308 s.

²⁶ *Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції* / за ред. О. Турія, упорядн. У. Кришталович та І. Сварник. – Львів: Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету, 2002. – XXXIV + 270 с.

то особливого значення у дослідженні Руського собору мають публіцистичні видання, які під час революції 1848 р. набули значної популярності. Найактивніші члени Руського собору вдавалися до такого способу комунікації з суспільством, очікуючи на розуміння та підтримку. Активну публікаторську діяльність у 1848 р. розвинули члени Руського собору Каспер Ценглевич, Юліан Горошкевич, Антоній Домбчанський, Кирило Максим Вінковський та інші²⁷. Головне вістря полеміки було спрямоване проти Головної руської ради. Однак публіцистика Руського собору висвітлює і складні стосунки всередині організації, зокрема показує різне розуміння “руськості” її членами та прихильниками. Публіцистичні твори дають змогу добре бачити, як особи з двоступеневою українсько-польською ідентичністю по-різному роблять акценти на українській і польській її складових. Характерно, що публіцисти Руського собору намагалися донести свою позицію й до німецькомовного читача та австрійської влади, видаючи свої праці у перекладах на німецьку або заявляючи про свою позицію з парламентської трибуни.

Окрему групу джерел складають матеріали преси. Початково Руський собор не мав власного друкованого органу. Його функції виконували газети “Rada Narodowa” і “Gazeta Narodowa”, органи польської Центральної ради народової. Їх редактором був “русин польської нації” Ян Добжанський, який у результаті залаштункових домовленостей з керівництвом Ради зберіг за собою незалежність у наповненні політичної рубрики. Члени Руського собору використовували теж шпальти львівських часописів, таких як “Dziennik Narodowy”, коли йшлося про виразно пропольське бачення національного розвитку руського населення Галичини, й “Зоря галицька”, коли потрібно було підкреслити “руськість”. До концепції власної газети організатори Собору прийшли щойно в серпні 1848 р. Українсько-польську єдність мало символізувати видання товариства – газета “Дневникъ Рускій” / “Dnewnyk Ruskiej”, відповідальним редактором якої був Іван Вагилевич. За період з 18 (30) серпня по 13 (25) жовтня 1848 року вийшло дев’ять номерів газети. Одна частина тиражу друкувалася кирилицею, інша – латиницею. Мова “Дневника руського” була українською, періодичність – один раз на тиждень (у середу). Часопис виходив у світ з друкарні Міхала Поремби у Львові. При використанні “Дневника руського” як історичного джерела треба враховувати, що зміщені в часописі матеріали більше відображають не так офіційну позицію Руського собору, як особисті погляди І. Вагилевича, який від початку прагнув по-своєму спрямувати діяльність редакції.

Деякі матеріали знаходяться в особових фондах сучасників революційних подій 1848 р., зокрема, польських магнатів, які мали розгалужені контакти і до яких стікалася інформація про найважливіші події суспільно-політичного життя Галичини

²⁷ [Cieglewicz K.] *Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza*. – [Lwów]: Z drukarni nar. Im. Ossolińskich, [1848]. – 7 s. (= *Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza // Dziennik Narodowy: Pismo poświęcone rozprawom politycznym, historycznym i literackim, krajowym i zagranicznym*. – Lwów, 1848. – Nr 130. – 29 sierpnia. – S. 545–547; Nr 133. – 1 września. – S. 557–560; = *Die roth-reussischen Angelegenheiten im Jahre 1848. Eine Berichtigung der Denkschrift der Ruthenen in Galizien zur Aufklärung ihrer Verhältnisse*. – Wien, 1848. – 14 s.); [Горошкевич Ю.] *Czestny muži i brat'ia // Dnewnyk Ruskiej*. – Lwów, 1848. – Cz. 3. – 1 (13) kiwnia [вересня]. – Підпис: Н. J. (= *Mowa Juliana Horoszkiewicza na pierwszym publicznym posiedzeniu Zboru Ruskiego we Lwowie w dniu 15 czerwca 1848*. – Lwów, 1848); [Dąbcański A.] *Die ruthenische Frage in Galizien* von Anton Dąbcański Landrath zu Lemberg. – Lemberg: Aus der Ossolińskich National-Instituts-Druckerei, 1848. – 39 s. (= *Wyjaśnienie sprawy ruskiej* przez Antoniego Dąbcańskiego, Radcę B. Sądu Szlach. Lwowskiego / przedruk z wydania w r. 1848. – Lwów: Z Drukarni Pillera i Spółki. Skład Leona Pillera, 1885. – 45 s.; Wienkowskij K. M. *Oswidzczenie // Dnewnyk Ruskiej*. – 1848. – Cz. 4. – 8 (20) kiwnia [вересня].

(йдеться, наприклад, про фонди Дзедушицьких, Кжечуновичів, Козловських, Любомирських, Оссолінських, Павліковських, Сапег, а також про деякі збірки з фонду “Окремі надходження” у ЛННБУ ім. В. Стефаніка, які первісно становили архів “Народного дому” у Львові). Матеріали, які зберігаються в цих фондах, дають змогу виявити суспільні настрої, реконструювати закулісні контакти ідеологів та організаторів Руського собору, з’ясувати бачення українського питання представниками польських аристократичних родин; деякі з них зберігали пам’ять про “руське” (реальне чи уявлене) походження, а інші мали розвинуте почуття територіального патріотизму. Зазвичай серед актів особових фондів польських аристократів можна теж знайти різні друковані матеріали – відозви, листівки, вирізки з газет тощо, яких у революційному 1848 р. не бракувало. Національно-політична палітра Галичини є неповною без з’ясування настроїв у провінції. Першорядним джерелом для цього є фонд Теофіла Павлікова у відділі рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаніка, в якому зберігаються матеріали до подій 1848–1849 рр. на Бережанщині (протоколи засідань місцевої Руської ради, списки членів, відозви, листування). Для вивчення Руського собору вони важливі тим, що показують вагання частини греко-католицьких священників між місцевою польською Радою народовою і деканальною Руською радою. Можна припустити, що ці особи могли стати соціальною базою для осередків Руського собору на провінції, якби такі виникали. Сам Т. Павліков, парох Бережан і вчитель місцевої гімназії, спочатку вступив до місцевої Ради народової, пізніше – після деяких вагань, тиску місцевого духовенства і львівської консисторії – перейшов до Руської ради і зробив кар’єру вже у Львові як настоятель Успенської церкви та один з лідерів русофільського (“москвофільського”) руху.

Найцікавішими з джерел особового походження є спогади та щоденники, які дають змогу відкрити приховані обставини утворення та діяльності Руського собору, а також реакцію на це сучасників. Деякі з них видані. Передусім йдеться про щоденник Александра Батовського (виданий у 1974 р.)²⁸ і спогади Олексія Заклинського (перше видання 1890 р.)²⁹. Обоє були безпосередніми учасниками революційних подій: А. Батовський мав значний вплив на визначення напрямку діяльності Ради народової; хоча й належав у Раді до лівиці, як підльвівський землевласник добре орієнтувався в настроях місцевої аристократії, а як учений і колекціонер книг і живопису добре знав львівське середовище інтелігенції; О. Заклинський, якого від А. Батовського відділяло ціле покоління, був вихованцем Львівської греко-католицької духовної семінарії, учасником Слов’янського з’їзду в Празі, де зіткнувся з делегатами Руського собору. Самі ж члени Руського собору дуже неохоче згадували про цю організацію. Двоступенева ідентичність виявилася надто слабкою, щоби стати противагою українському рухові. Безпосередньо з членів Руського собору залишили спогади тільки Юліан Горошкевич³⁰ і Владислав Завадський³¹. Спогади Ю. Горошкевича дають

²⁸ Batowski A. *Diariusz wypadków 1848 roku* / rękopis przejrzał, opracował, wstępem i przypisami opatrzył M. Tyrowicz. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo, 1974. – 472 s.

²⁹ Заклинський О., о. *Записки пароха Старих Богородчан*. – 2-ге, виправл. й доповн. вид. – Торонто: З друкарні ОО. Василян, 1960. – (Українське видавництво “Добра книжка”. Вип. 161). – 122 с. Перше вид.: *Записки Алексея Заклинского, приходника Старых Богородчанъ* / издание редакції “Черв. Руси”. – Львов, 1890.

³⁰ Horoszkiewicz J. *Notatki z życia* / opracował, wstępem i przypisami zaopatrzył H. Wereszycki. – Wrocław; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1957. – XLVIII + 332 s.

матеріал для розуміння світогляду тієї частини “русинів польської нації”, котрі були вихідцями зі середовища польських революціонерів 1830-х рр., а також вказують на деякі суперечності, що виникали між ними на ґрунті українського питання (це видно на прикладі стосунків автора спогадів з К. Ценглевичем). Спогади В. Завадського – землевласника і письменника – зосереджені, головню, на характеристики літературного життя Галичини першої половини ХІХ ст. й у цьому контексті вони дають деякий матеріал до образів І. Вагилевича та Я. Добжанського, тісно пов’язаних зі середовищем Руського собору. Докладним джерелом інформації про польський конспіративний рух 1830–1840-х рр., у якому кристалізувалися погляди багатьох “русинів польської нації”, майбутніх членів Руського собору, є спогади Генрика Богданського³². Деякі штрихи до світогляду “русинів польської нації” знаходимо теж у спогадах Юзефа Добошинського, який у другій половині ХІХ ст. зробив блискучу кар’єру в судових установах Галичини³³. Він походив з дрібношляхетської греко-католицької родини на Сяноччині, а шкільні роки, на які припали події Весни народів, провів у Самборі, де в той час сформувався численне середовище осіб з двоступеневою українсько-польською ідентичністю.

Частина українських і польських мемуарних та щоденникових матеріалів, які можуть доповнити образ Руського собору і галицького середовища “русинів польської нації” загалом, зберігаються в рукописах. Вони ще чекають на свого дослідника. Реакцію на виникнення Руського собору можна знайти, наприклад, у записках (частина з них датовані) Марціна Смажевського, землевласника з-під Перемишля. У них представлено широку палітру політичних і соціальних відносин у тогочасній Галичині. Ініціативу створення Руського собору М. Смажевський приписував “землевласникам справді руського походження, однак тепер уже римо-католицького обряду і польського серця”³⁴. Частіше наукова вартість таких матеріалів полягає не так у фактографічних даних, як у поєднанні зовнішніх реакцій або спогадових уявлень (у дійсності ці особи прямо не стикалися з Руським собором) з інтерпретаційно-оцінними твердженнями, сформованими під впливом вражень від революційної ситуації загалом чи на підставі пізнішого життєвого досвіду.

В епістолярній спадщині діяльність “русинів польської нації”, зокрема членів Руського собору, відображена скупо. Як приклад можна назвати листи Михайла Попеля, радника Апеляційного суду у Львові та депутата австрійського парламенту, до Віктора Розвадовського³⁵. З українського боку деякі мемуарні матеріали про події 1848 р., які досі залишаються в рукописах, з’явилися на зламі ХІХ–ХХ століть, коли відновився інтерес суспільності до Весни народів. Вони дають змогу реконструювати, як представники галицько-руської інтелігенції бачили Руський собор з півстолітньої часової відстані, а відтак співставити це бачення з пізнішими історіографічними версіями. Показовим прикладом такого джерела є спогади Юстина Желеховського (греко-

³¹ Zawadzki W. *Pamiętniki życia literackiego w Galicji* / przygotował do druku, wstępem i przypisami opatrzył A. Knot. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1960. – 446 s.

³² Bogdański H. *Pamiętnik 1832–1848* / z rękopisu wydał, wstępem i przypisami opatrzył A. Knot. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1971. – 532 s.

³³ *Pamiętniki urzędników galicyjskich* / przygotowali do druku I. Homola i B. Łopuszański. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1978. – 454 s.

³⁴ ЛННБУ, ВР, ф. 59 (Козловські), спр. 328, арк. 566. Запис від 14 травня 1848 р.: “...budują inną Radę obywatelę ziemscy ruskiego wprawdzie pochodzenia, ale już dziś rzym. kat. obrządku i polskiego serca mężowie, jako to Puzynowie, Steccy, Szumlańscy, Dzieduszycy, Golejewscy i t. p.”.

³⁵ Там само, ф. 9 (Окремі надходження), спр. 1479, арк. 165–199.

католицького священика, учителя гімназії в Перемишлі й русофіла за переконаннями; 1821–1910) про своїх шкільних товаришів – Евзебія Черкавського і Миколая Зиблікевича, які стали чи не найвідомішими в Галичині “русинами польської нації”³⁶. Ю. Желеховський у кількох рядках запропонував історіографічну концепцію Руського собору, яку можна звести до таких тверджень: утворення Собору було частиною політики поляків, спрямованої на послаблення українського руху через привнесення розколу; Руський собор утворили на противагу Головній руській раді; до Собору належали деякі представники інтелігенції греко-католицького віросповідання, а також шляхта, яка мала руське коріння, але була полонізована й латинізована; прихильники Руського собору і Головної руської ради співвідносилися між собою як дві руські “партії”³⁶.

Джерела до історії Руського собору є не чимось абсолютним, даним раз і назавжди, а мають релятивний характер. Ця відносність полягає не лише в тому, що використані в цій праці джерела (а інших немає) тільки частково стосуються теми Руського собору і не дають повних відповідей на поставлені істориком запитання, а й у тому, що вони мають відносний характер стосовно знань і правил умовиводів. Значна частина джерел, на які можуть спиратися аргументи дослідника Руського собору, не мають безпосередньої інформації про діяльність цього національно-політичного товариства. Нерідко таку інформацію треба встановлювати (конструювати) на підставі опосередкованих відомостей, використовуючи різні умовиводи. Під кутом зору, що нас тут цікавить, інтелектуально продуктивною є концепція позаджерельного знання, що її свого часу запропонував польський історик Єжи Топольський. Важливим джерелом відомостей про Руський собор є загальний контекст галицьких подій 1848 р. Руський собор був елементом цієї цілості, а тому знання про неї дуже важливі. Загалом же більшість матеріалів, які проливають світло на історію Руського собору, заховані в ширших текстах – їх зазвичай не знайти в одному місці й не побачити з першого прочитання. Під таким кутом зору в дослідженні Руського собору велике, а подекуди й ключове, значення мають окремі фрази, емоційна настроєність тексту і порівняльний контекст. Джерела до історії Руського собору добре ілюструють тезу Є. Топольського про те, що перехід від джерел до нарації “не є переходом зі сфери істини, зосередженої у джерелах, до сфери інтерпретації, а лише рухом у самій сфері інтерпретації”³⁷. Специфіка джерельної бази змушує історика, який вивчає Руський собор, відмовлятися від філософії обґрунтування на користь філософії аргументації з її визнанням плюралізму істин.

Співставляючи історіографію та джерельну базу Руського собору, можемо дійти висновку, що науково-пізнавальний потенціал історії цього об’єднання ще не розкри-

* Спогади Юстина Желеховського зберігаються в його особовому фонді (№ 47) у відділі рукописів ЛІННБУ ім. В. Стефаніка. На ці спогади мою увагу звернув Олександр Седляр.

³⁶ “...громкій голось отъ св. Юра возбудилъ Русь и привелъ въ сознание, тогда появились многіи изъ интеллигенци, чувствуячи себе русскими и завязали головную Радѣ русскую – и показали, що есть Русь. Польша содрогнулась – и уже не могла отрицати сущест[во]ваніе Руси – тожь необходимо было ее роздѣлити – и сейчасъ въ противоположность Головной Радѣ святоюрской завязали Поляки “Соборъ prawdziwych Rusinów” состоящи изъ нѣкоторыхъ лицъ интеллигенци обряда грек. Католицкого и шляхты, когда то русской, но теперь спольщеной и слатинщеной. Появились и печатаніи органы обохъ партій: Святоюрской “Зоря” подь редакц[ію] Павенцкого, и Собористовъ “Дневникъ” подь редакцію свящ. Вагилевича, выходящій въ двохъ екземплярахъ, одинъ кирилицею, а другій латиницею. Въ такомъ положеніи находилась Русь по введеніи Конституціи 1848 г.” (ЛІННБУ, ВР, ф. 47 (Ю. Желеховський), спр. 47, арк. 5 зв.–6).

³⁷ Топольський Є. *Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації*. – Київ, 2012. – С. 335.

тий. Утім, навіть попри те, що йдеться про національно-політичне товариство, нові дослідницькі перспективи навряд чи можуть бути пов'язані з польським чи українським національним історичним каноном. Історія Руського собору, як і групи “русинів польської нації” загалом, погано вписується в лінійний (причинно-наслідковий) історичний метанаратив. А відтак українські історики можуть і надалі бути заручниками думки, що Руський собор виник ніби з хибних національних уявлень і не мав продовження в українській історії. Одним із конструктивних шляхів постановки питання є висунення гіпотези. У даному випадку вона полягає в тому, що виходом з цієї ситуації може бути звернення до методики так званої нової локальної історії³⁸ та просопографії (у значенні колективної біографії)³⁹. Під таким кутом зору Руський собор може бути описаний як явище локальної культури з максимальним наближенням до людини.

RUTHENIAN COUNCIL OF 1848: HISTORIOGRAPHIC AND SOURCE CRITICISM OVERVIEW

Maryan MUDRYI

*Ivan Franko National University of L'viv,
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000, Ukraine, tel. (032) 239-47-71,
e-mail: m_mudryi@yahoo.com*

The Ruthenian Council as a political society, having united individuals with double-stage Ukrainian/Ruthenian-Polish identity in Halychyna under the Austrian rule in 1848, has no elaborated historiographic tradition. Within the categories of modern national consciousness the Ruthenian Council was a marginal formation harmonizing with neither Ukrainian nor Polish national historical metanarrative. Whereas Ukrainian historians used to interpret the society as a tool in the hands of Poles for the restriction of national rights of Ukrainians from Halychyna, Polish authors preferred to overlook the latter, viewing it as an example of unsuccessful Polish politics in the Ukrainian matter. The interpretations were slightly altered only within the last decade when the historians included the Ruthenian Council into the chain of national and political orientations that determined the development of Galician Ruthenian community in the middle of the 19th century. The Ruthenian Council has no marked and complete source database. It is intertwined with a wider range of texts – act materials, press publications, reminiscences, correspondence that are mainly known to the historians but which are used just in the context of the activity of the Principal Ruthenian Council and the Polish People's Central Council – national and representative organizations that became the symbols of main tendencies in the national development.

Key words: Halychyna, revolution of 1848, the Ruthenian Council, “Ruthenians of Polish nation” (*gente Rutheni, natione Poloni*), Ukrainian-Polish relations.

³⁸ Верменич Я. Нова локальна історія та історична регіоналістика: експлікація термінів // *Регіональна історія України*: зб. наук. ст. – Київ, 2007. – Вип. 1. – С. 13–28. Див. теж монографічне опрацювання: Верменич Я. В. *Локальна історія як науковий напрям: традиції й інновації*. – Київ, 2012. – 284 с.

³⁹ Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії // *Спеціальні історичні дисципліни: Питання теорії та методики*: зб. наук. праць. – Київ, 2006. – Чис. 13, ч. 1. – С. 6–27.

РУСЬКИЙ СОБОР 1848 ГОДА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ И ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЙ ОБЗОР

Мар'ян МУДРИЙ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000, Украина, тел. (032) 239-47-71,
эл. почта: m_mudryi@yahoo.com*

Руський собор, як політичне об'єднання, яке в 1848 р. об'єднало в під-австрійській Галичині лиця з двохступенчатою українсько/русько-польською ідентичністю, не має розвинутої історіографічної традиції. В категоріях модерного національного свідомості Руський собор був маргінальним образотворенням і не вписувався ні в український, ні в польський національний історичний метанарратив. Якщо українські історики сприймали об'єднання як інструмент в польських руках для обмеження національних прав галицьких українців, то польські автори взагалі віддавали перевагу обходити його увагою, оскільки бачили в ньому приклад невдачливої польської політики в українському питанні. Деякі зміни в інтерпретаціях з'явилися тільки в останнє десятиліття, коли історики ввели Руський собор в мережу національно-політичних орієнтацій, визначивши розвиток галицько-руського об'єднання в середині ХІХ ст. Вираженої і цілісної соціальної історичної бази у Руського собору немає. Вона вплетається в більш широкі тексти – актові матеріали, публікації в пресі, мемуарні записки, листування, які історикам, як правило, відомі, але використовуються ними в основному в контексті Головної руської ради і польської Центральної ради народів – національно-представительських організацій, ставших символами магістральних напрямків національного розвитку.

Ключові слова: Галичина, революція 1848 р., Руський собор, “русины польської нації” (*gente Rutheni, natione Poloni*), українсько-польські стосунки.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2013

Прийнята до друку 1.07.2013